

37.18x37.81	1/5	עמוד 52	מוסף הארץ - הארץ	02/10/2024	91752908-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

במשך שנים טיפח נתניהו את רעיון העוצמה. לא מוסר, לא דמוקרטיה, לא ערבות — עוצמה. זה חזר אליו כבומרנג אייל חוברס עמוד 52

היום שאחרי העוצמה

ב-7 באוקטובר קרסו קונספציות רבות. הקריסה המשמעותית ביותר היא זו של קונספציית הכוח והסמכותנות שקידמו נתניהו ושותפיו ששבו אותו

איל חוברס

פיצוץ בדאחייה בביירות אחרי תקיפה ישראלית, השבוע. אחרי שנה, למלחמה עדיין אין מטרה ברורה
צילום: Hussein Malla / AP

7.22x27.51	2/5	53 עמוד	הארץ - מוסף הארץ	02/10/2024	91752905-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

“אם קיימת בכלל תביעה חוקית לגבי שטח כלשהו על פני האדמה, מוכרחים כל העמים המאמינים בכתבי הקודש להכיר בזכותם של היהודים. אך הם יכולים לעשות זאת גם בלא קנאה ובלא דאגה, כי היהודים אינם עוצמה מדינית, ולא יהיו עוד עוצמה מדינית לעולם.”
תיאודור הרצל, הקונגרס הציוני השני, 1898

●●● כ-70 שנה לפני מלחמת 7 באוקטובר, בלי לה שבין 14 ל-15 באוקטובר 1953, ביצעו חיילי צה"ל פעולת תגמול בכפר קיביה. ההחלטה על המבצע התקבלה אחרי שמחבלים הרגו אם ושני ילדיה בפיצוץ רימון בביתם ביהוד, ולאחר רצף של פעולות חבלה ורצח דומות. את המבצע בקיביה הוביל אריאל שרון, שברוח הפקודות שקיבל כתב כי מטרת הפעולה היא כיבוש הכפר “ופגיעה מקסימלית בנפש וברכוש”. יותר מ-60 מתושבי הכפר נהרגו בבתיהם בפעולה, שכללה ירי והשלכת רימונים. כ-45 מבנים פוצצו.

במאמר שפירסם אחרי המקרה, כתב ישעיהו ליבוביץ כי “קיביה וכל הכרוך בה... שייכים לניסיון הגדול שבו הועמדנו על ידי השחרור הלאומי, העצמאות המדינית והכוח הממלכתי”. מפני שהיינו נתונים במשך זמן רב לשלטון זרים, וחסרי בעלות ואחריות כעם על אמצעי אלימות קולקטיביים, הוסיף, הרי ש“מבחינה מוסרית ומצפונית, התקיימו במשך דורות בחממה מלאכותית” שבה טופחו ערכים שלא הועמדו במבחן המציאות. אכן, היהודים בגולה ראו את עצמם “ככובשי אחד היצרים האיומים האורכים לנפש האדם... יצר שפיכות הדמים הבין-קיבוצית”.

ליבוביץ סבר שמלחמת העצמאות היתה שלב הכרחי כדי לזכות בחירות ולהסיר את “חרפת הגלות”. אבל אפשרות השימוש באלימות, טען, מעלה שאלות מתי היא מוצדקת ומתי פסולה, מתי היא בלתי נמנעת ומתי היא לא הכרחית, ואף מתי היא מוצדקת ועדיין מקוללת ושגויה. למעשה, קבע ליבוביץ, המשמעות “הדתית והמוסרית האמיתית” של תקומה מדינית – פסגת האתגר של מדינת ישראל – היא ש“עתה אנו נכחנים אם אנו מסוגלים לא רק לסבול למען ערכים שדגלנו בהם, אלא אף לפעול על פיהם”.

לאחר 7 באוקטובר הובא במוסף זה ראיון עם פרופ' משה צימרמן, מומחה בחקר גרמניה, שאמר כי “ברגע שבמדינה של היהודים, במדינה הציונית, מתחולל פוגרום ביהודים, המדינה והציונות מעידות על עצמן שנכשלו, כי הרעיון שביסוד הקמת מדינה ציונית היה למנוע מצב כמו זה שבו נמצא היהודי בגולה... הפתרון הציוני איננו פתרון”. באופן מוזר, טיעון זה, שנשמע מצד רבים ממבקרי הציונות בעולם, מהדהד דברים שנאמרו גם מהצד השני של הספקטרום הפוליטי ביחס לתכלית העל של המדינה – למשל התבטאויות של ראש הממשלה נתניהו, שאמר כבר ב-2015 שמטרתו העיקרית היא לשמור על “החיים עצמם”. אגב, זו היתה כנראה הלבנה הראשונה בהפיכה המשטרית, משום שכאשר השמירה על הקיום עצמו היא מהות הפוליטיקה, הרי שאופי המשטר הופך למשני.

ביטחון אזרחים ושמירה על חיים הם, כמו כן, מטרה מרכזית של כל מדינה, דמוקרטית ולא דמוקרטית. אבל תכלית הציונות על פי ליבוביץ (כמו גם עבור הוגים ציונים רבים שקדמו לו, החל מלאון פיינסקר, מחבר “אוטואמנציפציה”, 1882) לא הוגדרה על ידי הבטחת הישרדות ומניעת פוגרומים בכל

29.08x37.81	3/5	עמוד 54	הארץ - מוסף הארץ	02/10/2024	91752909-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

צילום: Pamela Smith/איטי

נתניהו באו"ם, בשבוע שעבר. חזון ציוני מעוות

אשר נופף ברום בדגל העוצמה ושיכנע את אודהיו שאנו מעצמה אזורית ואף עולמית, שמנהיגותו היא היא המפתח לעוצמה זו, ושסמכותנות היא המודל המשטרי הרצוי, הוא זה שכסופו של דבר חשף את החולשה הישראלית לפנינו ולפני העולם באופן שאף מנהיג ישראלי לא עשה לפניו. לא החזון הציוני כשל ב-7 באוקטובר של 2023, אלא הפי רשנות המעוותת שנתנו לחזון זה נתניהו ומנהיגי הימין הישראלי בכללו.

נתניהו ותומכיו ניסחו אידיאולוגיית עוצמה שנמדדת בייצור טכנולוגיות עתירות ידע, בהיקף התקציבים והמשאבים, בתפוקות ובתל"ג, בכלי נשק מתקדמים ובכוח אדם צבאי מיומן, בקשרים בעולם וביוקרה וכדומה; בראייתם, סולידריות פנימית ותרבות דמוקרטית לא נתפסו כמקור ליכולות ולהצלחה הישראלית. ככל שהרבו בתעמולת העוצמה, כך הם חדלו לראות ולחפש את הסכנות האורחות בות מצד שכנינו, טענו כי חמאס "מורתע", לא שעו לאזהרות בדבר אפשרות מלחמה ויצרו אשליה ברטחת; כה בוטחת, למעשה, שאפילו ראשי הצבא לא האמינו לאזהרות של עצמם ולא נקטו פעולות הגנה אלמנטריות. ככל שהרבו בימין ללהג על מנהיגותו הנחושה ויוצאת הדופן באיכותה של נתניהו כמפתח להצלחת מדיניות זו, כך החלישו את הרוח הדמוקרטית בצייבור ואת האחריות ההדדית, האופקית, של אזרחים מן השורה, של שליחי ציבור, של פקידים ומפקדים לרווחת וביטחון הכלל – ותרמו להתפתחות מערכת ביטחונית וממשלתיות לא מתפקדות, מהתחבורה ועד למשטרה. את תהליך פירוק החברה הישראלית הביאה ממשלת נתניהו לשלב חדש בהפיכה המשטרית עצמה, עם יצירת שסע פנימי חסר תקדים ושחיקת מעמדה של ישראל במערב באופנים המאיימים על עתידה.

עוצמה, בין אם חושבים עליה כצבירה של משאבים ואמצעים או כיכולת לעצב את פעולותיהם ואף את רצונם של אחרים, היא חיונית בחיים הפוליטיים-מדיניים. אולם, הפיכת העוצמה לאידיאולוגיה שלטונית, כפי שקרה בעידן נתניהו, משמעותה סופם של חיים פוליטיים אלו – ודאי כמובן הדמוקרטי שלהם, המניח ביזור עוצמה והגבלתה, והרואה בעוצמה בעיקר כלי

שלאחר חורבן בית שני, זו שהפכה את עם ישראל לעם הספר וקיום המצווה. הגיבורים שלו היו המכיבים, בר כוכבא, ואולי, בראש ובראשונה, יהושע ולוחמיו. אבל מהם אותם הוזהרים שבמצווה קלה כבחמורה מול גיבורי ישראל שכבשו את הארץ וניחמו לה? שאל. העובדה כי יהושע הכחיד את עמי כנען על לא עוול בכפם, אלא רק כי ישבו בארץ המובטחת, פחות הטרידה את הסופר הנודע.

זמן רב עבר מאז נכתבו הדברים של ברדיצ'בסקי; אבל ראייתו את הציונות כמאבק מאורגן וחסר פשרות בפגיעות היהודית והאנושית עדיין מהדהדת. עם חלוף השנים, מנהיגים ביש ראל התיכו בשם מאבק זה לאומיות רדיקלית עם דתיות טריטוריאלית, סמכותנות עם צבאנות (מי לטיריזם). אלא שכיום, בחלוף שנה ל-7 באוקטובר, ברור כי אנחנו בנקודת זמן שאיננה עוד חלק מרציף הזמן האסוני והכמורד-טרמיניסטי שבו צעדנו זה שנים בהתאם למדיניות זו. כדומה ליהודים בגולה בשלהי המאה ה-19, הגענו שוב לפרשת דרכים, מפגיחה בחוסר ודאותה ובגורליותה, ושבה אין מנוס מבחירה חדה מי נהיה ואיך (והיכן) נחיה.

בנאומו הראשון בכנסת לאחר 7 באוקטובר, ועם הקמת ממשלת האחדות, אמר ראש הממשלה נתניהו כי "אחוזת העם היא מכפיל כוח", וכי "כולנו עומדים במערכה הזאת... באחווה פנימית". עוד הוסיף כי "יש לנו מדינה חזקה, יש לנו ממשלה חזקה, יש לנו עם חזק, יש לנו צבא חזק עם תודעת שליחות". היו אלו מילים מעניינות כאשר הן באו מנתניהו, ולא רק בגלל הצביעות שבהן, כמי שורע במכוון הרס בסולידריות הפנים-ישראלית מסיבות פוליטיות. מאז חזר לשלטון ב-2009, וביתר שאת בשנים האחרונות, הוא הפך את החזון או את צביון רת העוצמה לתכלית המרכזית של חיי המדינה. במקום חברה שמודדת את עצמה על פי לדוגמה, הצדק החברתי והשוויון שבה, או יחסים בין אזרחים ואיכות החינוך שלה, נתניהו אמר לאורך השנים כי מטרתו היא קידום עוצמתה המדינית, הכלכלית והביטחונית של ישראל. נתניהו אף כרך את אידיאולוגיית העוצמה הישראלית ספציפית עם מנהיגותו שלו ועם המשטר הסמכותני שאותו ניסה להשריש. "ישראל מעולם לא היתה חזקה יותר, לא כלכלית, לא ביטחונית ולא מדינית, והדברים הללו לא באו במקרה. הם באו כי אני מוביל את המדינה בדרך של עוצמה", הצהיר ב-25 בדצמבר 2019, כחלק מאחד ממסעי הבחירות שכפה על אזרחי ישראל. על מילים אלו חזר בצורות שונות פעמים אינספור בשנים האחרונות.

ב-7 באוקטובר קרסו קונספציות רבות, כולל מדיניות ההפרדה בין חמאס בעזה לבין הרשות הפלסטינית בגדה המערבית, או קונספציות ההתמנות של הארגון ורצונו בריבונות ובתופנים כלכליים במקום מאבק פונדמנטליסטי ואנטישמי בעצם קיומה של ישראל. אבל בטווח הארוך הקריסה המשמעותית ביותר היא אולי זו של אידיאולוגיית העוצמה והסמכותנות שקידמו נתניהו והנהגת הימין הישראלי בכללו; אי הוודאות והפגיעות שלנו – הביטחונית, הכלכלית, הדיפלומטית, המדעית, התרבותית, הנפשית והחברתית, ועוד – טופחות על פנינו מכל פינה, גם לאחר הישגים יוצאי דופן מול חיובאללה. אם יש ישות שכותבת את ההיסטוריה, הרי היא אחת שעונה להיכרים האנושי בציוניות ובאכזריות: דווקא האדם

תנאי, משל אפקו האנושי של היהודי החדש מתמיצה בזאת. עבור ליבוביץ, הצלחת התחייה הלאומית תלויה במה היהודים, כאזרחים אוטונומיים וכעם ריבונני, בחרים לעשות עם החירות שעמלו כה קשה להשיגה, ואם יבחרו לשמור במסגרתה על הערכים המוסריים שטיפחו לאורך דורות, כולל הערך המקדש את חיי האדם כאשר הוא אדם; כמובן זה, הפוגרום היהודים (חיללים, במקרה של קיביה; ומיליציות לא מזוהות בחווארה, דומא, אלמוע'ייה, ג'ית ובמקומות אחרים), עושים בערבים וברכושם, תוך עצימת עיניים של הצבא והמשטרה, מהווה גם הוא סוג של כישלון מתמשך ומסוכן – לא רק חרס היכולת של המדינה וצבאה למנוע את הפוגרום המזווע והברוטלי שנעשה באזרחים ישראלים וב' עובדים זרים בעוטף עזה.

הפוגרום שונה מהמלחמה, ולא רק מפני שההרוגים בו הם אזרחים ולא חיילים וחיילות, או מפני שנפגעים בו נשים, ילדים וגברים, ער ללים כוקנים, באופן דומה. בפוגרום, לרוב, הפורעים הם שכנים, חלקם אנשים שסחרת איתם, עבדת איתם, התרועעת איתם. החורבן של הפוגרום הוא גם מפגש עם רוע מטלטל ושכיחה של יחסי אמון, של המרקם העדין שבני אדם מנסים ליצור ביניהם על פני שנים. הפוגרום לא מבקש רק לחולל הרג, אלא בעיקר לייצר פחד, השפלה, טראומה מתמשכת; מטרתו לפגוע בנפש לא פחות מאשר בגוף, אשר לפעמים גם הוא מושחת ומופר בציבור פוגרום גם מתרחש, בין השאר, במקום שבו האדם אמור לחוש בטוח ביותר, בבית. הוא חורך באדם את ההכרה כי אין פינה בטוחה בעולם. ובפוגרום גם מתערערים תחושת המקום והזיכרון והיכולת שלנו לספר את הנרטיב שלנו לעצמנו: שהרי שם היה שולחן המטבח שבו אכלנו כולנו בשבת, ושם העץ שעליו טיפסנו כשהיינו ילדים; שניהם שרופים עכשו וחרבים.

במהלך השנים ידעו היהודים מאות פוגרומים, כולל במאה ה-19, בעידן הנאורות והקדמה (פרעות "סופות בנגב", 1881-1882, היו הרקע לכתובת "אוטואמנציפציה"). גם אם היו לקהילות היהודיות בגולה תקופות שגשוג והצלחה מרשימות, אפשר לומר כי בחוויה שלו, ועבור אחרים, היהודי היה ועודנו גם מהסמלים הבולטים בהיסטוריה של פגיונות אנושית חוזרת ונשנית. לא פלא הוא, אפוא, שכאשר צמחה לה תנועת התחייה הלאומית, לא הסתפקו חלק מהוגי הציונות במדינה ובריבונות ובנרמול חיי היהודים כפי שרצה הרצל, אלא שאפו למשהו עמוק יותר: ליצור יהודי חדש עם תודעת עוצמה וחסינות מפגיעות, שיהווה תשובה לעתיד, כמו גם תיקון של העבר.

הסופר מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, לדוגמה, תיאר בשלהי המאה ה-19 את היהודי הגלותי כאיש מילים רך הספון בבית המדרש, כורע תחת משקל המסורת והזיכרון, עובד את הרוח הלאה ור' עיונותיה המוסריים-מופשטים, פסיבי בעולם המעשה וחסר אונים מול המודרנה. במקום היהודי הגלותי, קרא הסופר להקים אדם (ועם) חדש ונועם. אדם עברי ש"יקיץ משנתו" ויהיה מאופיין ברצון חזק, ביכולת לחולל פעולות גדולות, ובגבורה. אדם הפונה אל הטבע ולא מתכחש לטבע היצרי שבו.

ברדיצ'בסקי, שהעריץ את ניטשה, אף כרך את החזרה ל"כנען" בהסתייגות מדרך הנביאים ועודף מוסריותם; הוא גם ביקר את היהדות שסימלה יבנה

91752906-9	02/10/2024	הארץ - מוסף הארץ	עמוד 55	4/5	20.09x27.25
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

למאורת הג'יהאד פינת עמלק, כך שבאפלה נהיה שווים כולם בברבריות ובפרימית ערכי מוסר בסיסיים בעיני העולם ובעיני עצמנו. לפי ע"ד כרים קאן, התובע של בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג, שמבקש להוציא צווי מעצר כנגד ראש הממשלה ושר הביטחון, חמאס כנראה קרוב לה' שגת מטרתו. דווקא משום כך, היה צריך להציב את הדמוקרטיה ושימור ערכיה כמגינה על זכויות אדם כחלק ממטרות המלחמה, ודאי כשממול ער' מד משטר מעין טוטליטרי. אלא שממשלת יש' ראל הנוכחית איננה מסוגלת לעשות זאת.

השאלה על מה אנחנו נלחמים היא חלק מהמל' חמה עצמה. מלחמה, על מוראותיה והרסנותה, היא גם רגע של בהירות. כמה מנאומי הדמוקרטיה הג' דולים לאורך ההיסטוריה, דוגמת נאומי פריקלס ולינקולן, נישאו בזמן מלחמה; הם נותרו בזיכרון של תרבות המערב לא רק כי העניקו תקווה והשרו נחמה, אלא כי נתנו משמעות רחבה למלחמה מעבר לקיום הפיזי של העם והאדם, והפכו אורחים ואומות לגדולים מעצמם. הערכים שעומדים מאחורי המלחמה הם הדבר החשוב ביותר במוטיבציה של העם, אמר ווינסטון צ'רצ'יל, מאחר שהם "מרו' ממים באופן ספונטני את הרוח האנושית בלבם של מיליוני בני אדם". ואכן, בנאומו ההיסטורי ב-19 במאי 1940, הראשון כראש ממשלה, הוא אמר שזו שעה מכרעת "עבור ארצנו, עבור האימפריה, עבור בני בריתנו, ובמקום ראשון עבור ערך החירות". דמוקרטיה ורפובליקות, מימי אתונה ורומא, ועד לכריסטינה וארזה'ב, היו בין האומות המצליחות ביותר במלחמות, דווקא בשל יכולתן לדבר בשם ערכים אנושיים-מוסריים גבוהים ולדרבן כל אורח ואורחית למאמץ לממש את הטוב שבהם.

את מלחמות ישראל, לעומת זאת, בחרו לרוב מנהיגיה (כולל נתניהו) להציג כמלחמות קיום על שרידות, ולא כמלחמות על חופש האדם והדמוקרטיה. בכך הם גימדו את משמעות הציונות והיש' ראליות, והזניחו את התכליות הגבוהות שאליהן אנו שואפים כאזרחים וכבני אנוש. ברוח זו דיברו בכנסת ראש הממשלה גולדה מאיר עם פרוץ מל' חמת יום הכיפורים, וראש הממשלה מנחם בגין בפרוץ מלחמת לבנון הראשונה. בגין, לדוגמה, הצדיק את המלחמה בעיקר בכך שאמרי: "אנחנו בדור הזה נפקיר דם יהודי?... אם תורם יד של חיה דור'גלית עליהם, תיגדע היד הזאת".

אמנם נאומו של בגין עם פרוץ מלחמת לבנון הראשונה הוא אכן דרך בדה'הומניזציה של הפלס'טינים, כחלק מההצדקה למלחמת השרדות לכאורה ולפעולות נטולות הרסן בה, אך קדמו לו אחרים, כולל במילים החשובות שאומרים מפקדים לחיילים בטרם קרב. ממחקר שעשתה ד"ר נטע גל-נוריטא על דפי קרב לאורך ההיסטוריה הישרא'לית, עולה כי בשנים 1948-1973 הדיבור על האויב (המצר, במקרה זה) כעל חיות נמצא כבר בדפי קרב ממלחמת העצמאות. באחד הדפים לכוחות בח' זית הדרום כתב אבא קובנר, הפרטיון והקיבוצניק, כי "בקללה, בתפילה, באהבה, לחץ על ההדק: לש' חוט לשחוט לשחוט... סביבך בורקות עיניהם המ' טומטמות של כלבי הנילוס - היאורה, כלבים, היאורה!" מילים אלו לא היו חריגות אצל קובנר ד"ר גלנור-טנא גם מציינת כי המילה "חירות" מר' פיעה ארבע פעמים בלבד בכלל דפי הקרב הפרוסים על פני 25 שנה וארבע מלחמות, ואילו המילה

ומשתתה במכוון במימושן, יש והיתה למלחמה בד' רום מטרה שלישיית שהיא בת השגה מיידית ומוכ'חת יותר, ולכן אולי עיצבה את המלחמה יותר מכל. מטרה שלישיית זו איננה ג'נוסייד, אלא "צרי'בת תודעה" ווריעת חורבן לשמו: הריסת בתים וחצרות; מבני ציבור כמסגדים, אוניברסיטאות, בתי חולים ובתי ספר (על פי ההערכות, יותר ממחצית מהבניינים בעזה נהרסו או נפגעו, בהם מרבית מוסדות החינוך); שדות חקלאיים וח'ממות הדרושים לקיום; כבישים, מתקני מים, מערכות ביוב ותשתיות. למחיקה זו של המרחב נוספו טלטול אוכלוסייה ממקום למקום (80% מתושבי עזה עזבו את בתיהם לפחות פעם אחת), והיעדר נכונות להציע לאוכלוסייה עתיד, ודאי לא בעזה; במקום אלטרנטיבה שלטונית, ישראל בינתיים משמרת (על ידי פשיטות חוזרות ונש'נות) כאוס, פשיעה וטרור פנימי בעודה מסרבת לקחת אחריות על האוכלוסייה כמתחייב ממשטר צבאי. זאת, בנוסף למקרים, רבים כנ'ראה, בהם לא היו (ועדיין אין) מספיק מוזן ומים, כמו גם טיפול וציוד רפואי - וקיימת לע'תים אדישות לחיי אזרחים, גם אם לא פגיעה מכוונת בהם (לדוגמה, על ידי הטלת פצצות שא'סורות לשימוש באזורים שבהם יש אזרחים במס'פרים גדולים). בעזה כמו בלבנון, דיווחים על עשרות ומאות אזרחים פצועים והרוגים בגלל ניסיון חיסול כזה או אחר לא מעוררים דיון רצי'ני ותהייה בקרב הציבור הישראלי והתקשורת. חיילי צה'ל מחרפים נפשם למען עתיד ישראל במלחמה נגד אויב אכזר וציני שמסתתר בקרב האוכלוסייה העזתית ושאינ' להשלים עם דרכיו או עם שלטונו. ברם, לא ברור באיזו מידה ההרס הנר'חב בעזה - כ-40 אלף נהרגו בסך הכל ברצועה מתחילת המלחמה, לא ברור כמה מתוכם מחבלים - הוא תוצאה בלתי נמנעת של ניסיון לגיטימי, נקודתי וממוקד לצמצם בנפגעים מקרב חיילי צה'ל ולפגוע במטרות ראויות; ובאיזו מידה, לחלופין, ההרס הממות הם תוצאה של אסטרטגיה ישראלית כוללת להנכיח עוצמה צבאית ואלימות גולמית.

עולה החשש כי כך נראית מלחמה של ממשלה ששמה את אידיאולוגיית העוצמה והסמכותנות כליבת הפוליטיקה שלה, וגילתה כי שמו אותה לצ'חוק: היא חשה שהיא חייבת למחוק את תמונות הביזיון של טבח אזרחיה המופקרים לגורלם בבתייהם השרופים על ידי יצירת זוועות גדולות יותר לצד השנ'ן, והיא מתקשה להגיע להסכמים ולהסדרים שבהם האויב ומנהיגיו ממשיכים להת'קיים בכל תצורה ואופן, פן יזכירו את החרפה והחולשה. היגיון זה גם עומד חלקית מאחורי חיסול נסראללה, שבצד ההשלכות האופרטיביות הגדולות שלו, יש לו משמעות של מחיקת הסמל של העומד מאחורי ההשפלה החוזרת ונשנית של ישראל. אולי מטרת-העל של חמאס היא למשוך את כלל הפלסטינים והישראלים, מוסלמים ויהודים,

אידיאולוגיית העוצמה משתקפת גם באופי המ'לחמה עצמה, בלבנון (שאורכה, טיבה ותכליתה עדיין לא ידועות) ובעיקר בעזה. הממשלה אומרת כי מטרתיה הן מיטוט החמאס ככוח שלטוני וצבאי והחזרת החטופים והחטופות, בהם נשים וגברים חיים הנמקים במנהרות החמאס זה שנה בתנאים לא-אנושיים, חשופים לסבל קשה, לסכנת מוות ולאלימות מינית. ואולם, בעוד הסיכויים להשגת שני היעדים הללו עדיין לא ברורים, והממשלה לא הציבה תוכנית אסטרטגית ומדינית לממש אותן

עוצמה היא חיונית בחיים הפוליטיים. אך הפיכת העוצמה לאידיאולוגיה שלטונית, כפי שקרה בעידן נתניהו, משמעותה סופם של חיים פוליטיים אלו במובן הדמוקרטי, שפירושו ביזור העוצמה והגבלתה. היום כבר עלו כוחות שמדברים על עוצמה יהודית ודתית, דבר שונה לגמרי מעוצמת המדינה שעליה דיבר נתניהו, והגולם קם על יצרו

20.47x27.21	5/5	עמוד 56	הארץ - מוסף הארץ	02/10/2024	91752907-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

לפני שנים אחדות ישבתי בבית קפה עם חבר קרוב שאני מכיר יותר מ-40 שנה. הדעות הפוליטיות שלנו שונות בדרך כלל, או לפעמים אנחנו מדברים על עצמנו, על המשפחה והחברים, או על אמנויות לחימה: הוא אלוף ישראל לשעבר בקרב מגע, אני מתלמד נצחי בקראטה. אבל באותו יום דיברתי בסמינר באוניברסיטה על קיביה ועל המאמר של ליבוביץ, וסיפרתי לו על כך. הוא הביט בי בעיניו הכחולות והרכות ואמר לי: "מה, חוברים, לא סיפרתי לך אף פעם שהאישה שנרצחה עם ילדיה ביהוד, אז ב-1953, היתה הסבתא שלי, סולטנה?"

לנקמה ולאלימות, כידוע, יש אופי מעגלי, פעם זה מכה ופעם ההוא, עד שהמעגל הופך לחרוט שבתחתיתו שפיכות דמים שסוגרת על כולם; במקומותינו עוזה היא קצה החרוט. כמה שנים לאחר הפיגוע ביהוד והפעולה בקיביה, נרצח רועי רוטב"ג בנחל עוז, כחלק מפעולות הפדאיון באותה תקופה, ומשה דיין נשא את ההספד הידוע על קברו. כמה חודשים לאחר מכן, במבצע סיני (אוקטובר-נובמבר 1956), נכבשה עוזה לראשונה בידי מדינת ישראל, ושוב ב-1967. בכתבה מופתית ב"הארץ" מ-1981, "עיוורים בעוה", ציין עמוס אילון כי מדורם לעומר אל מוח'תאר, הרחוב הראשי בעיר עוזה, משתרע בית קברות. "מיקומו כאן דווקא", הוסיף, "כמו מפגין וממחיש את העובדה כי הגבול בין החיים והמוות בעוזה הוא בקושי כמעבר מן הכביש למדרכה".

יש לקוות כי בעתיד הפלסטינים, במאבקם הליטימי לחירות, ידחו את דרך הטרור הווכח לתמיכה ניכרת בקירבם, ויעקרו את התרבות שממנה צמחה הרצחנות של החמאס; כי האתוס הלאומי שלהם יחתור יותר להקמת מדינה ופחות למימוש זכות השיבה; וכי יקבלו באופן מלא את זכות היהודים למדינה משלהם בארץ ישראל.

אבל גם מדינת ישראל, מצדה, לא מעוניינת ביצירת מציאות אנושית אחרת בין הירדן ליס. נהפוך הוא: הממשלה הנוכחית, במיוחד, מבטיחה את המשך מעגלי הנקמה והחירוב המחריפים והולכים, בין השאר על ידי העמקת האופי הפונדמנטליסטי והסמלי של הקונפליקט (באמצעות עליית חב"ה לתור הביטחון, לדוגמה) ולכן הרחבתו למעגלים איסלאמיים חדשים; השתלטות גוברת על אדמות פלסטיניות ופרימה של שלטון החוק בגדה המערבית תוך זריעת פחד ואימה; והפיכת כל הערבים, ללא יוצא מהכלל, לאויבים נצחיים בשל מוצאם וגזעם.

באחד הפרקים האחרונים של ספר יהושע, ספר דמים קשה על כיבוש והשמדת עמים, מסופר גם על הקמת ערי מקלט לרוצחים בשגנה, ערים הפתוחות ליהודי ולגוי, ושכל תכליתן מנעת מעגלי גאולת דם והיפרעות אינסופיים בין תושבי הארץ; אחת מערי המקלט הללו היא עיר האבות, קריית ארבע (כ"א, י"ג). כיום מקדם דווקא תושב של העיר הזאת, השר לביטחון לאומי, חזון של עוצמה יהודית המנרמל את האלימות, ההתפשטות והגזענות, כאילו היו לחם ומים. ועל זה כבר אמר הפילוסוף היהודי-גרמני ולטר בנימין, כי בעידן של הפשעים תמונות הסבל האנושי והלקח האתי מהעבר חולפות ליד, לא נוגעות, וגם המתים אינם בטוחים. ■

פרופ' איל חוברס מלמד בבית הספר למדע המדינה באוניברסיטת תל אביב. הוא אחד העורכים של הספר "לחשוב על האוניברסיטה: ידע, פוליטיקה ואקדמיה בישראל" (הוצאת אוניברסיטת תל אביב, 2024).

יום אחד, לפתע, נקטעו הפגישות בין הקבוצות והתקשורת הטלפונית אבדה. נסעתי לביר זית לב"ר מדוע. כאשר הגעתי, פגשתי את סגנו של ברגר תי: "לא שמעת?" אמר לי, "ברגותי גורש על ידי המדינה שלך לירדן". הוא הזמין אותי לתחרות שיהיה בה השתתפות באותו יום בקמפוס. הגענו לאולם מלא מפה לפה. סטודנטים, נשים וגברים, עלו וירדו מהבמה, ושרו-דיברו שירים ארוכים ומלאי רגש מדם לבם. "על מה הם שרים?" שאלתי נדהם, "אלו שירי אהבה?" "הם שרים על הכיבוש", הוא ענה לי, והחל לתרגם חלק מהשירים. כעבור כמה חודשים, בדצמבר 1987, פרצה האינתיפאדה הראשונה. אוניברסיטת ביר זית היתה בין מובילותיה.

ברגותי חזר לגדה המערבית לאחר חתימת הסכם מי אוסלו, והיה מהתומכים המובהקים החשובים בהם. אולם, לאחר שסבר שנכשלו ושישראל לא תסכים למדינה פלסטינית עצמאית, בחר בסופו של דבר בדרך ההתנגדות האלימה והטרור. שינוי דרכו מעלה שאלה לגבי אופיו ההפכפך ואמונותיו הגמיות; כיום גם מציגים אותו תומכיו כנלסון מנדלה הפלסטיני, כפטריוט נערץ שנקלע בליט ברירה לדרך הטרור, תוך שהם שוכחים לציין שמנדלה בקריירת חבלה קצרה, נמנע מפגיעה בבני אדם, וחיבל רק ברכוש ובמבנים של משטר האפרטהייד. אם חוסר אמון עמוק וחשדנות מהווים את הרקמה התאית של היחסים בין הישראלים לפלסטינים, ספק אם דמות כמו ברגותי היא הפתרון ולא חלק מהבעיה; דברים דומים אפשר לומר על המנהיגות הישראלית העתידית, שאם לא תבטא הכרה כנה בערך חיי הפלסטיני כשווה לערך חיי היהודי, והסתייגות כוללת מפתרונות שמבוססים על אלימות, ספק אם תחולל שינוי ביחסים בין העמים. אך יש גם להודות כי הזמן שחלף בין ברגותי

"דמוקרטיה" – פעם אחת בלבד. בשנים מאוחרות יותר התמונה דומה.

בנאמו עם פרוץ המלחמה, ב-12 באוקטובר, הביא נתניהו את הדברים לרמת דה-הומניזציה חדשה בחוסר ההבחנה שעשה בין מחבלי חמאס לבין שאר האוכלוסייה בעוה. "היום, מול הצורר", אמר, "כשהציווי הקדום 'זכור את אשר עשה לך עמלק' מהדהד באוזנינו, היום אנחנו מאחדים כוחות, מאחדים דים כוחות כדי להבטיח את נצח ישראל". מדברים אלו עלול להשתמע שהרג של העותים ככלל – מעולל ועד זקן – לא רק מותה, אלא הוא אף מצווה (שמאל א' ט"ו, ג.).

כלבי יאור, חיות דררגליות, עמלק – אלו דוגי מאות בודדות בלבד להפיכת הערבי לפחות מאדם בעברית. וכך, אם בימי מלחמת לבנון הראשונה, כאשר התחולל פוגרום של הפלנגות הנוצריות במחנות הפליטים הפלסטינים סברה ושתילה, רבים מהציבור הישראלי יצאו לכיכר במחאה ובתביעה לחקירה, הרי שהיום יש ישראלים שפוגעים במי שאיות המספקות סיוע הומניטרי לתושבי עוזה, ורוב דוברי העברית נאלמו בתגובה.

כיצד אדם מאבד תקווה, וזנה את המאבק הפוליטי ובוחר להיות טרוריסט? אולי הסיפור האישי המעניין ביותר הממחיש זאת הוא זה של מרוואן ברגותי.

ברגותי, שהיה מנהיג התנועה וגדודי חללי אל-אקצא בזמן האינתיפאדה השנייה, נושא כיום עונש של חמישה מאסרי עולם מצטברים ועוד 40 שנה בגין מעורבות ברצח ובעשרות פיגועים ומעשי טרור. הוא החל את דרכו הפוליטית דווקא כתומך נלהב ברעיון שתי המדינות ובפתרון הקונפליקט בדרכי שלום ודושיח עוד כשהיה י"ר אגודת הסטודנטים של אוניברסיטת ביר זית.

כמה מהנאומים הגדולים לאורך ההיסטוריה, דוגמת נאומו פריקלס ולינקולן, נישאו בזמן מלחמה. הם נותרו בזיכרון של תרבות המערב לא רק כי העניקו תקווה והשרו נחמה, אלא כי נתנו למלחמה משמעות מעבר להגנה הפיזית. את מלחמות ישראל לעומת זאת בחרו מנהיגיה, כולל נתניהו, להציג כמלחמות קיום על שרידות ותו לא

של שנות ה-80 לברגותי של תחילת שנות האלפיים, ובין ברגותי לסינואר (וקודם לכן, גם מוחמד דף ואיסמעיל הנייה), מראה שהמאבק בין ישראל לפלסטינים שינה את פניו. בצד אחד יש מדינה שמשלתה מפרקת את משרדי הממשלה שלה ואת השירות הציבורי שנבנה במשך עשורים, ופוגעת אף בתפקוד הארגונים החינוכיים לה, כמו המשטרה, מערכת המשפט והצבא; בצד השני יש רשות פלסטינית חלשה, שאיבדה את אחיזתה בחלק מהשטח, בנויה על שלטון מקורבים ושחיתות וזוכה לאמון מועט ביותר מהציבור שלה. ככל שהפוליטיקה והמוסדות הממלכתיים או (טרור) מדינתיים קורסים לתוך עצמם – בשני הצדדים – כך משתלטים הכוחות הקיצוניים, בעיקר בחסות פרשנות לאומנית-טריטוריאלית ומשיחית של הדת, על סדר היום, ומעצבים מאבק כולל בין שתי אוכלוסיות, על כל האדמה בין הים לירדן, לחיים ולמוות.

סטודנט באוניברסיטה העברית באמצע שנות ה-80 של המאה שעברה, ניסיתי להקים, במסגרת מכוון ון ליר בירושלים, קבוצת מחקר משותפת של סטודנטים ישראלים ופלסטינים, במטרה לדון בהיסטוריה של פלסטנה בעת החדשה. בדרך כלל, אקדמאים פלסטינים נמנעו (ונמנעים) ממגע עם מקבליהם הישראלים. ברגותי, שאליו הגעתי דרך פייסל חוסייני, נהג אחרת. נפגשנו כמה פעמים באוניברסיטת ביר זית ושרו-חחנו ממושכות. הוא התגלה כאדם אינטנסיבי, מתוחכם וכריזמטי, בן גילי שהספיק כבר לשבת כמה שנים בכלא הישראלי; במקום מריחות, השנים האבודות בכלא יצרו אצלו דווקא נחישות להידבר עם ישראלים. היו לו עצמאות ואומץ ציבורי שלא פגשתי אצל מנהיגים אחרים, מבוגרים ובכירים ממנו. בשלב מסוים הוא גייס כמה סטודנטים לקבוצת המחקר, אם כי נמנע מלהשתתף בה בעצמו.